

Т.И. Акимовая определяет жанровую природу “Фелицы” как дружеское послание (что не отрицает модифицированности торжественной оды Г.Р. Державина) и считает обличительную трактовку оды ошибочной; отмечает отсутствие сатирического вектора в изображении собирательного авторского образа (“при изображении поэтом пороков в оде отсутствует сатирический элемент, только шутливо-иронический”)и относится к представленному в оде перечню занятий современного дворянина как к “спектру развлечений”[1, 135].

Придерживаясь мнения О.А. Кравченко, О.Б. Лебедевой, утверждаем, что сатирическая направленность “Фелицы” является доказательством жанрового синтеза, когда торжественная ода одновременно содержит в себе черты сатиры, так как Державин, неординарным способом превознося царицу, параллельно обнажает пороки и недостатки ее подданных, иногда укоряя их:

Или великолѣпнымъ цугомъ
Въ каретѣ англійской, златой,
Съ собакой, шутомъ или другомъ,
Или съ красавицей какой
Я подъ качелями гуляю,
Въ шинки пить меду заѣзжаю...[4, 137].

Литература

1. Акимовая Т.И. Литературный диалог Екатерины II и Г.Р. Державина об отношениях монархии и дворянства (“Сказка о царевиче Хлоре” и державинский цикл стихотворений о Фелице) / Т.И. Акимовая // Известия Волгоградского государственного педагогического университета: Актуальные проблемы литературоведения. – Саранск, 2010. – С. 134–138.
2. Кравченко О.А. “Сказка о царевиче Хлоре”: пути развития ее образно-аллегорического строя в оде Г.Р. Державина “Фелица” / О.А. Кравченко // Имагология и компаративистика. – Томск: Изд-во Национального исследовательского Томского государственного университета, 2015. – С. 91–104.
3. Лебедева О.Б. История русской литературы XVIII века: учебник. / О.Б. Лебедева. – М.: Высш. шк.: Изд. центр «Академия», 2000. – 415 с.
4. Сочинения Державина с объяснительными примечаниями Я. Грота: В 9 т. / Г.Р. Державин. – СПб: Типография Императорской Академии Наук, 1864-1883. – Т. 1.: Стихотворения. Часть I. – 1864. – 872 с.
5. Теория литературы: Учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений: В 2 т. / [под ред. Н.Д. Тмарченко]. Т. 1: Н.Д. Тмарченко, В.И. Тюпа, С.Н. Бройтман. Теория художественного дискурса. Теоретическая поэтика. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 512 с.

Горбач Н. В.,

кандидат філологічних наук,

Запорізький національний університет

ІРОНІЧНИЙ КОНТЕКСТ ДЕТЕКТИВУ Н. ДОЛЯК “ШИКАРНЕ ЖИТТЯ В ВУППЕРТАЛІ”

Детектив, сформований в умовах раціоналізму, в добу постмодернізму, позначену деконструкцією і змінністю епістемологічної теорії, запропонував новий тип героя, нові форми взаємодії автора й читача, читача й соціуму. Він продемонстрував здатність як проникати в інші жанрові структури, так і залучати у свою структуру невласливі йому аспекти. Як результат – вироблення різних жанрових модифікацій. Якщо класичному детективу була властива настанова на логіку, детальне дослідження ситуацій і осіб, інтелектуальні розмірковування автора і читача

над фактами упродовж твору, головний герой – професіонал чи аматор, але обов'язково ерудована й досвідчена людина, виключення пригодницьких, елементів, то сучасний детектив посилив розважальні компоненти. Він став репрезентувати концептуальну картину епохи, в якій змінилися й жанрові очікування читача. Зокрема, важливу роль у деконструкції масових стереотипів відіграв іронічний детектив. Його родоначальницею вважається польська письменниця І. Хмелевська, твори якої завоювали читацьку популярність у 80-х рр. ХХ ст., хоча ще в 1909 р. з'явився роман французького Г. Леру “Зачароване крісло”, а згодом іронічні детективи виходили з-під пера угорця Є. Рейто, англійки Д. Хайєр. Нині ж іронічний детектив є однією із вагомих і важливих галузей масової літератури й книжкового ринку. У сучасному українському письменстві авторами іронічних детективів є С. Батурин, М. Бриних, М. Гримич, Н. та В. Лапікури, Т. Литовченко, В. Івченко, Ю. Камаєв, М. Марченко, Н. Шаграй та ін. У 2017 р. іронічний детектив поповнив і доробок Н. Доляк.

Узявши до уваги те, що в основі будь-якої жанрової модифікації детективу лежить жанрова схема детективу класичного, що сюжет будь-якого детективного твору, за словами У. Еко, – “це завжди історія догадки” [2], окреслимо специфіку твору Н. Доляк “Шикарне життя в Вупперталі” з точки зору оприявлення в ньому ознак іронічного детективу.

Сюжетним ядром роману є пригоди 23-річної українки Зої Кирпич, яка опинилася в німецькому місті Вупперталі, ставши учасницею програми Au Pair. Життя в аристократичній родині, яка прийняла Зою до себе, спершу видається “шикарним”. Але вже у назві роману закладено іронічний зміст, бо детектив передбачає розкриття злочину, найчастіше вбивства, що ніяк не узгоджується з уявленнями про розкішне життя.

За словами Д. Кавелті, сюжетні форми задовольняють потребу людини в розвагах і втечі від дійсності за умови, що вони “втлені в персонажі, середовищі дії і ситуаціях, які мають відповідне значення для культури, в надрах якої створені” [3, 35]. У романі Н. Доляк реалії українського життя постають в оповіді Зої. Вона – людина, схожа на пересічного читача і тим приваблива для нього. Її життя в Україні окреслено гумористичними штрихами, що стосуються телебачення, моди, шкільної освіти, політики тощо і впізнавані жителями країни. Образ України опосередковано присутній і в закордонних враженнях Зої як об'єкт викривальних порівнянь (“Кажуть у Японії підвісних доріг, що в Україні реформ, тобто щороку по кілька нових” [1, 3]; “для Вупперталю занедбаний парк – це все одно, що в моєму рідному місті елітний майданчик” [1, 238] тощо).

На створення комічного ефекту спрацьовує і відверта розповідь дівчини про свій підлітковий вік, найважливіші етапи дорослішання. Тут і знайомі багатьом вікові переживання через зовнішність, відсутність симпатії протилежної статі. Набуття ж сексуальності супроводжується небажаною увагою для дівчини (“На другому курсі в мене почали рости груди і мною почали цікавитися ... місцеві маніяки” [1, 9]). У такий спосіб Н. Доляк створює художній простір, який, попри свою комічність, видається цілком переконливим з точки зору формування жіночої суб'єктивності головної героїні роману.

У буденному житті Зоя постає рішучою, безпосередньою: усупереч волі батька відмовляється від кар'єри слідчого і вирушає в чужу країну; у родині своїх роботодавців не намагається підлягати їхнім смакам: символом її внутрішньої свободи стають смугасті шкарпетки і кросівки, які не пасують атмосфері аристократичного дому. Але в драматичних обставинах саме Зоя опиняється найближче до розгадки злочинів. Авторка через образи Зої і помічника детектива Марка протиставляє жіночі і чоловічі підходи до розслідування. Зосередженому на буденних клопотах читачеві не може не імпонувати оптимізм Зої Кирпич. Навіть смерть персонажів у неї набуває побіжного опису, побудованого на мовленнєвих штампах, пародіюванні елементів класичного детективу тощо: “хтось ... вкатрупив хазяйку дому” [1, 65], “Він [Алєсандр] колихався на якомусь брудному мотузочку, причепленому до люстри” [1, 172], “опускаючи зайві подробиці, як то: описи загальної тиші, гнітючої атмосфери та запаху смерті, можна сказати таке – фрау Ханна була мертва” [1, 281].

Саме крізь призму бачення Зої авторкою накреслюються образи другорядних персонажів. Центром багатьох комічних сцен стають господар маєтку “голомозий “прекрасний” Алесандр”, його мати фрау Ханна, позбавлена почуття гумору, не надто освічена, але надміру експресивна кухарка Мангаймів Ведрана Дядіч. А “малолітній шмаркач”, “німчик”, “п’ятирічна заготовка” – це ті емоційні характеристики, які здобуває при першій зустрічі із Зоєю її п’ятирічний вихованець.

Життя в умовах іншої країни, серед інтернаціональної компанії також стає джерелом іронічних ситуацій. І хоч “толерантність, яку члени посімейства проявили до іноземців, що окупували їхній будинок, вражала” [1, 25], але Зої неодноразово доводилося долати стереотипи і упередження щодо неї: “ – Ви звідки? – З України. – Це шматок Росії? <...> – Якщо вам так краще зрозуміти ази географії, то так. Україна – це шматок Росії. Доволі великий шматок. Здається, більший, ніж Німеччина” [1, 69–70]. Під час допиту Ведрани комічний ефект виникає через неочікуване поєднання дієслова “нагороджена” і типового запитання допиту: “Ведрана шостим чуттям занюхала, що слідчий не п’є кави, й без попереднього замовлення принесла йому зеленого чаю з медом. За цей учинок була нагороджена фразою: – Що ви робили вчора ввечері?” [1, 53]. Інші джерела комічного в епізоді розмови Ведрани й Марка: “ – Виходить так: о шостій я приготувала вечерю...<...> Марк сумлінно все записував. – О шостій ранку чи о шостій по обіді? – запитав він, не відриваючись від написаного. Ведрана, звертаючись до слідчого, кинула: – А в якій країні вечерю подають о шостій ранку?” [1, 53–54]. Причиною непорозуміння тут є те, що у німецькій мові для позначення часу в офіційному стилі прийнято 24-годинний формат, а в розмовному використовуються уточнення “зранку”, “до обіду”, “по обіді”, “увечері”. Бажані для поліцейського офіційні формулювання для кухарки є зайвими, оскільки процес приготування вечері для неї є самодостатнім часовим маркером.

Найчастіше повторюваними в романі є комічні епізоди із згадуванням Всевишнього, який виводив Алесандра “зі ступору”, чухався об ніжку стола, ховався у кутках, підспівував Ханні Мангайм тощо. Комізм тут будується на вживанні урочистого найменування Бога у невластивій для нього функції, адже Всевишній – кличка kota в родині Мангаймів. Проте неодноразове надуживання теоніму послаблює сміховий ефект епізодів.

Попри те, що в основі сюжету роману Н. Доляк лежить розслідування трьох убивств у родині Мангаймів, легкий тон оповіді зберігається упродовж усього твору, а основним суб’єктом комічного дискурсу у творі є Зоя Кирпич.

Література

1. Доляк Н. Шикарне життя у Вупперталі : роман / Наталка Доляк. – К. : Видавнича група КМ-БУКС, 2017. – 368 с.
2. Эко У. Заметки на полях “Имени розы” / У. Эко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikiquote.org/wiki/Заметки_на_полях_“Имени_розы”
3. Кавелти Дж. Г. Изучение литературных формул / Дж. Г. Кавелти // Новое литературное обозрение. – 1996. – № 22. – С. 33–64.

Гросевич Т.В.,

кандидат філологічних наук,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

КОМІЧНЕ В ПОВІСТЯХ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА

З давніх-давен увагу вчених різних галузей науки привертає феномен комічного. Дискурс сміху, гумору тощо осмислюється естетикою, філософією, логікою, психологією, соціологією, лінгвістикою, літературознавством.

Лауреат Державної премії імені Т. Г. Шевченка Анатолій Дімаров (1922–2014) належить до митців, у яких почуття гумору – важливий елемент художнього таланту письменника, його творчої